

ÎNTRU BIBLIOGRAFIE ȘI BIOGRAFIE COLECTIVĂ. CĂRȚILE PUBLICATE DE ELITA POLITICĂ ROMÂNESCĂ DIN UNGARIA (1867-1918)*

Vlad Popovici**

Abstract. *How many members of the Romanian political elite from Hungary were book authors? And which were their areas of interest? Is there a relation between authorship and their (sometimes self-assumed) position as national leaders? These are few of the questions to which our research seeks an answer, starting from the methodological principles of collective biography (or prosopography) and applying them to a bibliographical database. The themes of the writings, aside from the subjective point of view given by the prolificacy of certain characters, offer a quite clear image on the education and intellectual interests of the authors. They also allow us to establish a direct connection between one's place among the political elite and the nature of the books he published. The high percentage of political writings elaborated while holding offices inside the Romanian parties strengthens the believe that we are dealing with members of an elite; though they were not "professional" politicians, they were trying to take upon themselves the responsibilities of politics, even if their professional background and expertise didn't always work to their advantage. Not least, the fact that the writings mirror the ups and downs of the inner political struggles from the Romanian parties is a strong argument for the methodological validation of our approach.*

Keywords: political elite, Hungary, collective biography, bibliography, books, authorship

Premisele și metodologia cercetării

Istoria mișcării naționale românești din Ungaria reprezintă un câmp de studiu bine individualizat, pornind de la scrierile lui George Barițiu sau Teodor V. Păcățian și ajungând la amplele – și extrem de specializatele – cercetări contemporane. În interiorul acestui vast areal istoriografic, una dintre direcțiile de investigare cu un deosebit potențial este cea a biografiei colective (sau a prosopografiei – termenul diferă în funcție de epoca studiată, principiile de bază rămânând însă aceleași)¹. Respectiva metodă presupune analiza serială a anumitor

* Cercetarea pentru acest studiu a fost finanțată de CNCS-UEFISCDI, în cadrul proiectului de cercetare PN-II-PCE-2011-3-0040; titlul proiectului „The Political Elite from Transylvania 1867-1918” [Elitele politice din Transilvania. 1867-1918]; director proiect: conf. univ. dr. Judit Pál.

** Asistent Cercetare Dr., Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca; e-mail: vladutpopovici@yahoo.com

¹ Pentru referințe teoretice și dezbateri metodologice asupra utilizării metodei biografiilor colective (prosopografiei) în cercetarea istorică se pot consulta: K.S.B. Keats-Rohan (ed.),

aspecte particulare din biografiile membrilor unui grup dinainte circumscris, precum: traseul formării intelectuale², balanța confesională, zonele geografice de proveniență³, spectrul profesional, *cursus honorum*⁴ ș.a.

În cazul particular pe care intenționăm să îl expunem, grupul țintă este format din elita politică a românilor din Ungaria în perioada dualistă (1867-1918), iar analiza va fi orientată exclusiv spre dimensiunea auctorială a activității componentelor săi, mai exact spre creațiile livești. Intenționăm să oferim astfel o analiză a bibliografiei elitei politice românești din Ungaria sau, în alte cuvinte, o prosopografie literară. Prin „elită politică” înțelegem două categorii de persoane angrenate direct în procesul de luare a deciziilor: membrii români ai Parlamentului de la Budapesta⁵ și membrii Comitetelor Centrale Electorale ale partidelor românești⁶, în total un număr de 234 subiecți, unii dintre ei fiind nume familiare istoricilor și oamenilor de litere, alții rămânând iluștri necunoscuți.

Printre numeroasele semne de întrebare ridicate de cercetarea profilului colectiv al acestui grup⁷ se numără și acela privind moștenirea bibliografică lăsată

Prosopography Approaches and Applications. A Handbook, Occasional Publication of the Unit for Prosopographical Research, Vol. 13, Oxford, 2007; Bronwyn Davies, Susanne Gannon, *Doing collective biography*, New York, Open University Press, 2006. Ca modele de cercetări bazate pe metoda biografiilor colective pot fi amintite, printre multe altele: Steven Shapin, Arnold Thackray, *Prosopography as a research tool in history of science: The British scientific community 1700-1900*, în „History of Science”, vol. 12, 1974, p. 1-28; Frank A. Kafker, *The encyclopedists as a group. A collective biography of the authors of the Encyclopédie*, Oxford, Voltaire Foundation, 1996; Jan Plamper, *The Russian Orthodox Episcopate, 1721-1917. A Prosopography*, „Journal of Social History”, vol. 34, 2000, no. 1, p. 5-34

² v. Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 59-320 passim.

³ v. Vlad Popovici, *Elita politică românească din Transilvania (1869-1881). O perspectivă alternativă*, „Annales Universitatis Apulensis. Series Historica”, anul 14, I/2010, p. 213-227.

⁴ Nu există încă o analiză dedicată avansării în funcții a membrilor mișcării naționale în secolul al XIX-lea, dar abordări relativ similare realizate asupra unor alte grupuri-țintă pot fi identificate la: Lucian Nastasă, „*Suveranii*” universităților românești. *Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale. Vol. 1. Profesorii facultăților de Filosofie și Litere (1864-1948)*, Cluj-Napoca, Limes, 2007, p. 136-426; Remus Câmpeanu, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, ediția 2-a, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2008, p. 286-304.

⁵ Pentru deputații a se vedea: Adalbert Toth, *Parteien und Reichstagswahlen in Ungarn 1848-1892*, München, R. Oldenburg Verlag, 1973, p. 216-343 passim; Ilonszki Gabriella, *Képvisélők és képviselő Magyarországon a 19. és 20. Században*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2009, p. 269 sqq. și CD-ul anexat lucrării. Membrii români ai Camerei Magnaților sunt înalții ierarhi bisericești (mitropoliți și episcopi) de ambele confesiuni.

⁶ Este vorba despre: Partidul Național Român din Transilvania (1869-1881) (infra: PNRT), Partidul Național Român din Banat (1869-1875) (infra: PNRB), Partidul Național Român din Transilvania și Ungaria (1881-1918) (infra: PNR) și Partidul Moderat Român (1884-1886).

⁷ Bineînțeles, aplicarea conceptului de „elită politică”, precum și abordarea lor ca grup țin de apropierea scolastică față de subiect și de perspectiva largă oferită de distanțarea temporală. În epocă, elita pe care o privim și analizăm astăzi unitar era formată dintr-o pluralitate de grupuri sau facțiuni („bănățenii”, „mocioneștii”, „albișiștii”, „mironiștii”, „moderații”, „guvernamentalii”, „tribuniștii”,

de cei care reprezentau politic națiunea română din Ungaria. După cum indică și titlul, nu facem referire aici la nenumăratele scrieri jurnalistice, răspândite în toate publicațiile timpului, nici la sutele de metri liniari de arhivă ce se păstrează, ci exclusiv la cărți, broșuri și extrase – acele texte editate ce au capacitatea de a circula autonom, fără a fi legate de un periodic și, de multe ori, fără a necesita o investiție din partea cititorului, căci unele dintre ele erau tipărite cu scopul precis de a fi răspândite gratuit.

De ce doar aceste scrieri? Pe de o parte, pentru că este imposibilă recuperarea completă și analiza serială a întregii activități editoriale a tuturor membrilor elitei politice – motivul principal fiind reprezentat de lipsa instrumentelor bibliografice. Doar unul singur dintre componenții săi marcanți, Ioan Slavici, beneficiază de o consistentă biobibliografie, rod al efortului colectiv susținut al mai multor specialiști⁸. Dar pe lângă Slavici mai putem enumera nume de o anvergură similară sau superioară: Andrei Șaguna, George Barițiu, Aron Densușianu, Corneliu Diaconovich, Alexandru Roman, alături de alți contemporani, a căror activitate editorială completă așteaptă încă să fie recuperată. Pe de altă parte, sperăm că rezultatul investigației noastre nu va rămâne util doar prin informația introdusă în circuitul științific, ci și prin oferirea unui model de analiză ce poate fi extins pe viitor și aplicat altor categorii de surse: periodicelor, lucrărilor în manuscris, corespondenței etc. Iar faptul că subiectul cercetării poate fi revendicat în egală măsură de istorici și de filologi ne face să fim încrezători în perpetuarea demersului nostru.

Un ultim aspect metodologic asupra căruia considerăm că trebuie insistat este reprezentat de relevanța concluziilor prosopografice, în special a celor de ordin cantitativ, în raport cu sursele utilizate. Pentru a compila catalogul lucrărilor editate ale membrilor elitei politice am utilizat ca principal instrument *Bibliografia Românească Modernă (1830-1918)*⁹, conștienți însă de caracterul său non-exhaustiv și de necesitatea unor adaptări¹⁰. Din punct de vedere cronologic am ales

„gazetiștii” etc.) aflate nu de puține ori în conflict deschis, recunoscând unitatea scopurilor lor politice, dar căzând foarte rar de acord în privința mijloacelor de urmat pentru atingerea obiectivelor comune.

⁸ Teofil Bugnariu, Dimitrie Vatamaniuc, Ioan Domșa, *Ioan Slavici. Biobibliografie 1848-1925*, București, Edit. Enciclopedică Română, 1973.

⁹ Gabriel Ștrempel (coord.), *Bibliografia Românească Modernă 1831-1918. Vol. I. A-C*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1984; *Bibliografia Românească Modernă 1831-1918. Vol. II. D-K*, coord. Gabriel Ștrempel, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1986; *Bibliografia Românească Modernă 1831-1918. Vol. III. L-Q*, coord. Gabriel Ștrempel, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1989; Gabriel Ștrempel (coord.), *Bibliografia Românească Modernă 1831-1918. Vol. IV. R-Z* (infra în text și note: *BRM*), București, Edit. Academiei Române, 1996.

¹⁰ Spre deosebire de *BRM*, catalogul pe care se bazează cercetarea noastră reunește sub un singur titlu intrările lucrărilor cu autori multipli, volumele multiple, precum și republicările. Edițiile în limbi străine ale unor cărți au fost de asemenea contabilizate alături de titlul original, sub

ca termen limită anul 1918, atât sub influența mai sus menționatei surse, cât și conduși de convingerea că schimbarea radicală a contextului politic, social și mental justifică această limitare a cercetării. Nu am înregistrat decât lucrările antume (de altfel numărul celor postume este insignifiant), plecând de la considerentul că unul dintre obiectivele studiului nostru este de a identifica existența și manifestările impulsului auctorial și editorial în rândul elitei politice, or nepublicarea în timpul vieții, indiferent de cauzele ei, ridică semne de întrebare asupra intențiilor autorului. Din aceste motive, deși numeralele vor juca un rol important în analiză, atragem atenția asupra faptului că ele nu trebuie percepute ca valori absolute și că procentele sunt cele care reflectă mai degrabă realitatea. Asumându-ne posibilitatea de a nu fi reușit să catalogăm întreaga producție bibliografică a elitei politice, subliniem însă că un număr redus de titluri posibil omise nu pot modifica ansamblul datelor, al argumentației și cu atât mai puțin concluziile.

Estimări cantitative privind autorii și principalele centre tipografice

Este dificil de estimat câți dintre politicienii români din Ungaria s-au manifestat publicistic pe perioada dualismului. Presa vremii abundă de articole semnate de ei, iar discursurile și intervențiile parlamentare sunt fidel reproduse în publicațiile oficiale ale Parlamentului Ungariei¹¹. Estimările noastre se îndreaptă spre un procent de +75% (peste 180 de persoane), dar în lipsa unor instrumente bibliografice de repertoriere aceste cifre rămân deocamdată lipsite de acoperirea pozitivă a documentelor.

Raportul dintre autori și cei dezinteresați de activitatea editorială apare mai disproporționat în cazul particular al cărților, broșurilor, extraselor și foilor volante: potrivit *BRM*, dintre cei 234 de membri ai elitei politice, un procent de doar 41,5%, respectiv 97, pot fi socotiți autori ai unor astfel de scrieri. Acești 97 de politicieni-autori au publicat în total, până în 1918, 486 de titluri mai mult sau mai puțin originale și 37 volume de traduceri. Am inclus în această cifră totalitatea lucrărilor lor, nu doar cele pe care le-au elaborat în perioada când au deținut funcții politice – segment particular, căruia îi vom dedica un spațiu aparte spre finalul textului. Cele 486 de titluri pot fi foi volante, lucrări de câteva pagini, sau tomuri de câteva mii de pagini, în funcție de scopul redactării lor și de profilul autorului.

Distribuția cronologică a scrierilor originale arată astfel: înainte de 1851 – 9 titluri; 1851-1860 – 19 titluri; 1861-1870 – 48 titluri; 1871-1880 – 48 titluri; 1881-1890 – 88 titluri; 1891-1900 – 100 titluri; 1901-1910 – 116 titluri, 1911-1918

considerentul că este vorba de același produs științific sau literar. Nu am înregistrat prefețele ca opere separate. O serie de erori minore prezente în *BRM* (în principal confuzii de nume) au fost îndreptate.

¹¹ v. colecția „Képviseelőházi Napló”, 1867-1918.

– 58 titluri. Este evident că vârful perioadei corespunde intervalului 1881-1910, situație explicabilă prin faptul că în acești treizeci de ani se manifestă în cadrul elitei politice românești, simultan, trei generații¹² a căror suprapunere activă a generat plusul cantitativ al produselor editate. Valoarea mai scăzută în deceniul 1871-1880 indică manifestarea publicistică a unei singure generații, dar și existența unei baze mai restrânse de selecție a autorilor. Trebuie avut în vedere faptul că formația intelectuală a membrilor elitei politice care activează după 1881 este net superioară celei a generației anterioare: spre deosebire de elita post-pașoptistă, tinerii luptători naționali erau educați aproape toți la universitățile central-europene, beneficiind de un orizont cultural mult mai larg și manifestând, ca urmare, o mai profundă apetență pentru scris¹³.

Repartiția autorilor în cadrul celor trei generații politice care s-au succedat între 1867-1918 evidențiază un plus considerabil pentru frunțașii politici născuți înainte de revoluție (47), față de generația tribuniștilor (26) și de cea neo-activistă (23). Evident că și suma lucrărilor publicate de cei dintâi (214) este superioară celorlalte două (149, respectiv 117 + 6 cu autori aparținând mai multor generații). Însă dacă luăm în considerare faptul că mulți dintre promotorii noului activism și-au continuat cariera publică și publicistică în cadrele României Mari – sector bibliografic nerepertoriat încă – ajungem la concluzia că, de fapt, elita politică din generația care s-a afirmat în anii 1881-1896 a produs mult mai puține creații livrești, atât față de antecesorii, cât și în comparație cu cei ce le-au urmat în conducerea PNR.

Pot fi invocate diferite explicații pentru acest fenomen. Una dintre ele pornește de la realitatea că, în perioada respectivă, conducerea mișcării naționale a ajuns să fie dominată de două grupuri relativ reduse numeric – tribuniștii și facțiunea I. Rațiu – restrângându-se astfel baza de selecție a elitei și fiind împiedicat accesul colegilor de generație din alte grupări în organismele centrale ale PNR. O altă ipoteză ia în considerare atât înverșunatele confruntări interne ale perioadei, cât și apariția simultană a două cotidiane românești în 1884¹⁴: conjugarea acestor două premise a orientat în mod necesar eforturile publicistice

¹² Chestiunea succesiunii generațiilor în cadrul mișcării naționale și al partidelor naționale românești din Ungaria nu a beneficiat, până acum, de atenția cuvenită, astfel că lipsește încă studiul de sinteză care să ordoneze acest subiect. Empiric, pot fi identificate între 1867-1918 trei generații, apartenența la acestea fiind dată în majoritatea cazurilor de vârsta celor implicați în politică și, mai rar, de contextul în care au activat. Prima generație este formată din oameni politici născuți înainte de 1848 și care activează, cu puține excepții, cel mult până în 1905. Cea de a doua generație este alcătuită din oameni politici născuți între 1848-1865, cu o carieră politică între 1878-1918. Cei născuți după 1865, mulți dintre ei implicați în politică și după 1918, formează cea de a treia generație.

¹³ Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat...*, p. 219-316 passim.

¹⁴ Aurel Mureșianu, *Un document important referitor la geneza „Tribunei” din Sibiu, „Țara Bârsei”, an VIII, 1936, nr. 2, p. 129-132.*

spre presa cu apariție zilnică – un vehicul propagandistic și polemic cu impact sporit, care înghițea o parte consistentă din eforturile materiale și creatoare utilizate anterior în redactarea cărților. Oricare ar fi însă motivele reale ale declinului numărului de autori și produse livrești în cadrul generației amintite, identificarea lor va rămâne la stadiul de ipoteză până când publicistica elitei politice nu va fi repertoriată și catalogată, pentru a oferi un termen relevant de comparație – un deziderat, din păcate, puțin probabil de a fi realizat foarte curând.

Un element important în analiza cantitativă a produselor bibliografice ale elitei politice îl reprezintă locul de apariție al cărților. În Austro-Ungaria au fost tipărite 393 de titluri (81%)¹⁵, principalele centre fiind: Sibiu (168), Arad (46), Brașov (40), Blaj (20), Lugoj (25), Timișoara (13), Budapesta (22), Viena (12). Alte locații tipografice cu mai puține titluri sunt: Baia Mare, Beiuș, Bistrița, Caransebeș, Cluj, Gherla, Cernăuți, Oradea, Orăștie, Reșița, Satu-Mare și Graz. Se observă cu ușurință numărul mic al volumelor tipărite în afara teritoriilor locuite de români (35), dar și preeminența absolută a Sibiului (35% din total). Repartiția geografică nu face decât să sublinieze o realitate constatată de istoricii mișcării naționale, anume că centrul politic al românilor din Ungaria dualistă a fost Sibiul. Concentrarea elitei politice în acest punct este subliniată și de preponderența covârșitoare a lucrărilor publicate aici. În plus, orașul avea avantajul de a găzdui funcționarea câtorva mari tipografii: Arhidiecezana și Institutul tipografic (românești), Krafft și Drotleff (săsești), concurența scăzând costurile de producție. Situația geografică, la rândul ei, permitea răspândirea cărților destul de repede și în Regatul României, unde anumite categorii de scrieri (politice, pedagogice, religioase, uneori chiar literare) găseau o bună piață de desfacere.

Frapează numărul mic de titluri tipărite la Arad, Brașov și Blaj. În cazul orașului de pe Târnave este reflectată slaba implicare a elitei ecleziastice greco-catolice în chestiunile politice (exceptând anii 1869-1875). Numărul redus de tipărituri brașovene poate fi explicat prin proximitatea geografică a Sibiului, care cu numeroasele sale tipografii reprezenta o concurență puternică – nu întâmplător G. Barițiu a ales să se mute, în ultima parte a vieții, în acest oraș¹⁶. În cazul Aradului nici o explicație nu pare pe deplin satisfăcătoare, deoarece a fost dintotdeauna un important centru politic¹⁷, iar de o reală concurență dinspre Lugoj sau Timișoara, după cum arată și cifrele, nu putea fi vorba. În plus, la fel ca Sibiul, era un centru religios ortodox major. În lipsa altor explicații trebuie să acceptăm,

¹⁵ Numărul total al edițiilor din varii centre tipografice (512) este superior celui al titlurilor (486), deoarece unele cărți au fost tipărite în mai multe locații, fie în ediții, fie în volume diferite.

¹⁶ *George Barițiu și contemporanii săi*, vol. VIII, *Correspondență de familie*, ediție de Ștefan Pascu, Ioan Chindriș, Gheorghe Asanache, Alexandru Matei și Ioan Gabor, București, Edit. Minerva, 1987, p. 10-11.

¹⁷ v. Vasile Popeangă, *Aradul centru politic al luptei naționale din perioada dualismului*, Timișoara, Edit. Facla, 1978.

pentru perioada studiată, o apetență mai redusă a fruntașilor politici români din Partium și Banat față de postura de autor, caracteristică parțial aplicabilă și celor din zona Brașovului și Blajului.

În Regatul României, au apărut 89 de titluri, majoritatea la București (79), alte câteva la Iași (8), Bârlad și Focșani. În restul Europei și peste Ocean au apărut 12 volume, la: Berlin, Leipzig, Laussane-Paris, Londra, Moscova, München, Nürnberg, Padova, Zürich, Ohio, în diverse domenii – traduceri de beletristică¹⁸, studii științifice¹⁹, lucrări de propagandă politică²⁰, teze de doctorat²¹.

Tabel nr. 1. Distribuția cronologică a apariției titlurilor în funcție de principalele centre tipografice

	ante 1851	1851- 1860	1861- 1870	1871- 1880	1881- 1890	1891- 1900	1901- 1910	1911- 1918	Total
Arad			1	8	6	3	16	12	46
Blaj	1	1	5	5	3	3	1	1	20
Brașov	1	3	5	5	2	12	4	8	40
București	1		1	4	14	18	28	13	79
Budapesta	1		2	4	1	2	9	3	22
Lugoj			3		1	6	13	2	25
Sibiu	4	11	27	15	34	35	31	11	168
Timișoara		2		5	3	2	1		13
Viena	2	2	1		3	2		2	12

Analizând *Tabelul nr. 1* și *Graficul nr. 1* se poate observa o relație directă între producția bibliografică a membrilor elitei politice, perioada și locul tipăririi cărților. Anterior anului 1860 singurele centre majore sunt Sibiul și Brașovul, mai puține lucrări apărând la Blaj, Timișoara sau Viena. Trebuie menționat aici că și

¹⁸ Ioan Slavici, *Die Glücksmühle*, Leipzig, Druck und Verlag von Philipp Reclam jun., 1886 apud *BRM*, IV, p. 287.

¹⁹ A. Densușianu, *Originea cuvântului Vlah*, „Revista Critică”, trad. în lb. rusă, Moscova, 1895, apud *BRM*, I, p. 68.

²⁰ E. Brote, *Das Magyarische Ungarn und der Dreibund*, München, Verlag von I.F. Lehmann, 1899, apud *BRM*, I, p. 477; Aurel C. Popovici, *La question Roumaine en Transylvanie et en Hongrie*, Laussane, Paris, Librairie Payot & Cie, 1918 apud *BRM*, III, p. 1008; Alexandru Vaida-Voevod, *Die Wahl in Sasca*, Wien & Leipzig, K.u.K. Hof-Buckdruckerei u. Hof-Verlags-Buchhandlung Carl Fromme, 1913, apud *BRM*, IV, p. 681; Vasile Lucaciu, *The Roumanian Patriotic National Missions to the United States of America 1917*, Ohio, 1917, apud *BRM*, III, p. 124.

²¹ D. Popovici-Barcianu, *Untersuchungen ueber die Bluethenentwicklung der Onagraceen*, Naumburg, Druck von E. Partz, 1874, apud *BRM*, I, 267; Iosif Hodoș, *Tesi che Giuseppe Hodosiu di Transilvania si propone difendere nella publica sua promozione al grado di dottore in ambe le leggi nella imp. regia Universita di Padova*, Padova, Dalla Tipografia Bianchi, 1854, apud *BRM*, II, p. 627.

tipăriturile vieneze sunt datorate în mare parte ierarhului Andrei Șaguna²². Între 1861-1870, pe fondul creșterii generale a numărului de titluri, Sibiu își păstrează preeminența categorică, reflectând importanța politică deosebită pe care a avut-o în perioada liberală, dar și prezența aici a unuia dintre liderii naționali cu cea mai bogată operă: Mitropolitul A. Șaguna. Regresul masiv al Sibiului din deceniul 1871-1880, coroborat cu creșterea numărului de tipărituri în Blaj, Arad, Timișoara și Budapesta reflectă pe de o parte modificarea componenței elitei politice din Ardeal (infuzia masivă de pasiviști apropiați cercurilor blăjene în conducerea PNRT)²³, pe de altă parte creșterea numerică a elitei politice în Banat și Părțile Vestice după crearea PNRBU și, nu în ultimul rând, orientarea, chiar dacă parțială, spre Budapesta ca nouă capitală.

Formarea PNR în 1881, unificarea conducerii mișcării naționale și revenirea centrului său de greutate la Sibiu pentru următoarele două decenii sunt reprezentate de o nouă creștere procentuală masivă a edițiilor din acest oraș. Începând cu ultimul deceniu al secolului al XIX-lea au loc creșteri semnificative și în alte centre: Brașov, Blaj, Lugoj – marcând intrarea în spațiul public a celei de a treia generații a elitei politice transilvănene. Anii 1901-1910, caracterizați de renunțarea la tactica pasivistă și de implicarea activă în luptele electorale, sunt reprezentați pe grafic de valorile ridicate din Arad, Lugoj și Budapesta, reflectând fidel, și în domeniul producției de carte, noua situație politică²⁴. Colorarul acestor creșteri îl reprezintă ușorul regres al cărților tipărite la Sibiu, în condițiile în care producția generală de carte românească a tipografiilor de aici a cunoscut o creștere semnificativă între 1901-1910²⁵.

Un caz particular este acela al Bucureștiului, valorile sale constant ascendente indicând apropierea crescândă dintre clasa politică românească de peste munți și conaționali din Vechiul Regat. Din 1881 până în 1910 capitala României este, cantitativ, al doilea centru tipografic spre care se orientează politicienii români din

²² Andrei Șaguna, *Promemoria über das historische Recht der nationalen Kirchen-Autonomie der Romanien morgenländ*, Wien, Gedruckt bei U. Klopff senior und A. Enrich, 1849 apud *BRM*, IV, p. 451; Andrei Șaguna, Iacob Bologa, Ioan Popasu, *Cererile românilor din Monarhia Austriacă*, Viena, 1849, apud *BRM*, I, p. 410.

²³ Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. V, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1909, p. 115; *Ibidem*, vol. VI, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1910, p. 16; „Telegraful Român”, an XXIII, 1875, nr. 38, 15/27 mai, p. 149-150.

²⁴ v. Liviu Maior, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania. 1900-1914*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1987; Stelian Mândruț, *Mișcarea națională și activitatea parlamentară a deputaților Partidului Național Român din Transilvania între anii 1905-1910*, Oradea, Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, 1995.

²⁵ Elena Dunăreanu, Aurelia Popa, *Cartea românească sibiană (1544-1918)*, Sibiu, Biblioteca „Astra”, 1979, p. 112-146.

regatul Ungariei, iar între 1911-1918 ajunge să depășească până și Sibiu, parțial datorită literaturii de propagandă din perioada Marelui Război²⁶.

Faptul că *Tabelul nr. 1* și *Graficul nr. 1* relevă relația directă dintre evoluția vieții politice a românilor din Ungaria și activitatea editorială a unui procent din liderii lor (42%) reprezintă și un important argument în favoarea validității metodei prosopografice în studiul mișcării naționale. În acest caz particular demonstrația noastră vine doar să întărească o serie de concluzii anterior enunțate de istoriografia problemei, dar perspectivele deschise de biografiile colective sunt mult mai ample și potențialul lor încă prea puțin exploatat.

Spectrul tematic al lucrărilor

În ceea ce privește tematica titlurilor publicate de politicienii români din Ungaria, deși acestea acoperă un spectru larg, subliniind caracterul profesional și formația intelectuală diverse ale autorilor, este evident că au existat priorități și marginalii. Unele cărți sunt greu încadrabile unui singur domeniu, astfel că, pentru o cât mai fidelă analiză, am apelat la organizarea lor după o serie de domenii principale (1-3/titlu) și domenii secundare (1-2/titlu). Din 486 de titluri un număr de 358 sunt încadrabile unui domeniu principal unic, iar celelalte 128 conțin informații referitoare la 2-3 domenii²⁷. De asemenea, unui număr de 173 de cărți le pot fi asociate domenii tematice secundare. Repartiția cronologică a titlurilor poate fi observată în *Tabelul nr. 2* și *Tabelul nr. 3* (vezi și Anexe: *Graficul nr. 2* și *Graficul nr. 3*)

Tabel nr. 2. Repartiția cronologică și tematică a titlurilor, conform domeniilor principale

	ante 1851	1851- 1860	1861- 1870	1871- 1880	1881- 1890	1891- 1900	1901- 1910	1911- 1918	Total
Biografii & Necrologuri			1	4	4	7	9	2	27

²⁶ Octavian Goga, *Domnul notar. Dramă în trei acte din viața Ardealului*, București, Edit. Viața Românească, 1914, apud *BRM*, II, p. 488; Idem, *Strigăte în pustiu. Cuvinte din Ardeal într-o țară neutrală*, București, Edit. Librăriei Școalelor C. Sfetea, 1915, apud *BRM*, II, p. 488; Vasile Lucaciu, *Conferințele părintelui Vasile Lucaci [despre unirea tuturor românilor]*, București, Atel. Soc. Pe acțiuni „Adevărul”, 1916, apud *BRM*, III, p. 124.

²⁷ Spre exemplu: *Memorandul românilor din Transilvania și Ungaria către Maiestatea Sa Imperială și Regală Apostolică Francisc Iosif I*, Sibiu, 1982, a fost încadrat la domeniile principale: „Memoranduri” și „Politică”, iar *Memorandulu substernutu Casei reprezentative a Dietei Unguresci de Romanii Brasioveni de la biserica Santei Treimi la anulul 1871 in caus'a vechiei controversse cu grecii de la aceeati biserica*, Budapesta, 1871, la domeniile principale „Religie & Biserică”, „Memoranduri”.

	ante 1851	1851- 1860	1861- 1870	1871- 1880	1881- 1890	1891- 1900	1901- 1910	1911- 1918	Total
Dicționare & Enciclopedii		2	2			1			5
Drept, Legislație & Procese		1	2	4	10	8	9	1	35
Economie			1	4	4		3		12
Etică & Morală; Filosofie				1	2	3	6		12
Istorie	1		3	8	12	17	10	3	54
Literatură			3	2	23	21	19	11	79
Lingvistică		2		2	2		2		8
Memoranduri	3	2	1	1	1	1			9
Memorialistică				2	3				5
Muzică								5	5
Pedagogia & Școala	4	8	19	12	22	14	19	8	106
Politică	5	4	5	6	11	18	33	32	114
Presă				1	1	3		4	9
Religie & Biserică & Literatură religioasă	6	9	16	14	11	25	24	13	118
Societăți & Instituții			2		3	3	5		13
Științe naturale				3	1				4
Varia (Geografie, Medicină, Mitologie, Psihologie, Statistică)					4	1	2	1	8

Cele mai bine reprezentate domenii principale sunt: „Religie & Biserică & Literatură religioasă” (118 titluri, 24% din total), „Politică” (114, 23,5%), „Pedagogia & Școala” (106, 22%), „Literatură” (79, 16%), „Istorie” (54, 11%). Deoarece domeniile interferează, procente nu sunt cumulative, dar subliniem faptul că în interiorul lor se poate face diferența între domeniile principale profesionale („Religie & Biserică”, „Pedagogia & Școala”, „Drept & Legislație”, „Economie” ș.a.) și cele vocaționale („Politică”, „Literatură”, „Istorie”, „Memorialistică” ș.a.)

Ușorul avantaj deținut de scrierile cu caracter religios, sau legate de biserică, este explicabil prin prezența în rândul elitei politice a tuturor înalților ierarhi

români din Ungaria, precum și a unui număr important de membri ai clerului superior (canonici, arhieri) și protopopi. Împreună, ei semnează aproximativ 30% din totalul titlurilor, iar dacă le-am adăuga și alți angajați laici ai bisericii, precum profesorii seminariali, procentul titlurilor elaborate de oameni politici proveniți din mediul ecleziastic ar urca spre 40%. Cronologic, nu există fluctuații majore în dinamica titlurilor din acest domeniu, cu excepția depresiunii din deceniul 1881-1890, explicabilă prin lipsa de interes auctorial a ambilor Mitropoliți aflați atunci în funcție. Domeniul „Religie & Biserică” interferează uneori cu „Politică”, dar mult mai des cu cel al „Pedagogiei și Școlii”, în acest ultim caz fiind vorba în general despre manuale sau cărți de rugăciuni școlare.

Lucrările încadrabile domeniului „Politică” dețin un procent important, mai ales prin comparație cu celelalte domenii profesionale. Politica reprezenta o meserie pentru foarte puțini dintre români, în general membri ai grupului deputaților guvernamentali sau înalți funcționari. Chiar și aceștia însă aveau o formație profesională bine definită anterior (avocați, profesori universitari), care de obicei le permitea să susțină financiar costurile campaniilor electorale. De altfel, din totalul de 97 oameni politici români identificați ca autori, doar 11 pot fi asociați respectivului grup. Concluzia este că, majoritatea celor care scriu lucrări politice o fac pornind de la motive ce pot fi considerate mai degrabă vocaționale decât profesionale. Abia începutul secolului XX va impune practica redactării unei literaturi politice semi-profesionale constând în dări de seamă ale activității parlamentare, discursuri, prezentări ale alegerilor cu caracter documentar-propagandistic etc. Literatura cu caracter politic este redusă numeric anterior anului 1881, reflectând semi-amatorismul și lipsa de organizare ce caracterizau mișcarea națională. Nu întâmplător numărul titlurilor din acest domeniu crește ulterior vertiginos, triplându-se de la 1881 la 1910, pe măsură ce organizarea și semnele unei semi-profesionalizări politice au început să se facă simțite în interiorul Partidului Național Român. Dintre domeniile principale, lucrările politice interferează cu „Religie & Biserică” și cu „Istorie”, iar dintre cele secundare cu „Polemică”, „Discursuri” și „Ocazii festive”.

Al treilea domeniu principal ca frecvență, „Pedagogia & Școala”, include în cea mai mare parte manuale sau lucrări de metodică, alături de puține prezentări monografice ale unor instituții de educație. Este un domeniu prin excelență profesional, reflectând unul dintre cele mai importante câmpuri de extracție ale elitei politice: elita intelectuală. Probabil și din acest motiv a rămas constant frecventat de către politicienii-autori, cu mici sinuoșități, de la 1860 până la 1910. Printre autorii prolifici de manuale se numără cu precădere fruntași bisericești sau profesori seminariali: Zaharia Boiu și Ioan Popescu din Sibiu, George Popa din Arad; apar însă și Ioan Slavici și Aurel C. Popovici – ultimul autor (singur sau în colaborare) al unei serii complete de manuale de limba germană care au cunoscut numeroase reeditări între 1903-1916, constituind

probabil una dintre principalele sale surse de venit²⁸. De altfel și pentru Slavici veniturile din cărți școlare sau de pedagogie reprezentau surse financiare suplimentare, în condițiile în care situația sa pe acest plan, deși nu atât de înunecată cât o prezintă memorialistica, nu a fost niciodată una strălucită²⁹.

Tabel nr. 3. Repartiția cronologică și tematică a titlurilor, conform domeniilor secundare

	ante 1851	1851- 1860	1861- 1870	1871- 1880	1881- 1890	1891- 1900	1901- 1910	1911- 1918	Total
Administrație bisericească			1						1
Bibliografie						3			3
Discursuri	3		3	4	4	10	20	11	55
Drept canonic		2	3	3				1	9
Ocazii festive	1	2	2	4	3	11	13	6	42
Genealogie			1						1
Manuale și lucrări de metodică	2	9	19	9	17	21	9	1	87
Polemică		4	1	2	2	8	1	7	25
Viață mondenă						1			1

Distribuția tematică a manualelor (*Tabelul nr. 4*) indică o atenție sporită acordată citirii și gramaticii, precum și istoriei. Apar, în mod firesc, destul de multe manuale de religie și un număr deloc neglijabil de lucrări metodice. Un caz aparte este cel al limbii germane, care prezintă valori ridicate doar datorită prolificității lui Aurel C. Popovici, probabil, după cum menționam anterior, din motive pecuniare. Spre deosebire de ansamblul scrierilor din domeniul „Pedagogia & Școala”, manualele au o frecvență constantă doar între 1860-1900, reculul lor din primul deceniu al secolului XX putând fi explicat printr-un complex de circumstanțe: politica școlară a guvernelor maghiare³⁰, utilizarea reeditărilor unor manuale mai vechi sau pur și simplu reducerea numărului autorilor cu pregătire pedagogică din rândul elitei politice.

²⁸ BRM, III, p. 1007-1010.

²⁹ Dimitrie Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 427-449 passim.

³⁰ v. Paul Bruszanowski, *Învățământul confesional ortodox din Transilvania între anii 1848-1918: între exigențele statului centralizat și principiile autonomiei bisericești*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2005, p. 258-318.

Tabel nr. 4. Distribuția tematică a manualelor

	ante 1851	1851- 1860	1861- 1870	1871- 1880	1881- 1890	1891- 1900	1901- 1910	1911- 1918	Total
Abeedare/ Citire			6	1	3	4			14
Cultură civică			1		1	2			4
Geografie		1	2	1	1	2			7
Gramatică	1				1	4		1	7
Istorie	1	5	1	2	3	6			18
Lb. străine și clasice			1				7		8
Literatură				1	1				2
Matematică		2					1		3
Psihologie & Logică						1			1
Științele naturii			1		3	1			5
Teologie & Religie		1		2	3	1			7
Lucrări de metodică			7	2	1		1		11

Domeniul „Literatură” este dominat de câteva nume precum Ioan Slavici, Octavian Goga sau Aron Densușianu, cărora li se adaugă o serie de poeți sau prozatori minori: Iuliu Tr. Mera, Zaharia Boiu, Ion Russu-Șirianu, Coriolan Brediceanu, Iosif Siegescu, Ion Ciordaș ș.a. Apar în număr mic și lucrări de critică literară, descrieri de călătorie, culegeri de folclor sau încercări dramaturgice. Vârful cantitativ al acestui domeniu este identificabil între 1881-1900, parțial sub influența puternicei componente culturale a mișcării tribuniste, dar și datorită unor foști membri ai CCE care își continuă încercările literare mult după încetarea activității politice: Z. Boiu și A. Densușianu.

În ceea ce privește titlurile încadrabile domeniului „Istorie”, ele sunt mai uniform repartizate cronologic, dar cunosc după 1900 același recul ca și „Literatură”, marcă a unui început de distanțare a elitei politice de preocupările științifice și lingvistico-literare. Dacă perioada 1881-1900 aduce cu sine apariția câtorva sinteze³¹ și a unor lucrări aniversare, multe dintre scrierile cu caracter

³¹ George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pre doue sute de ani în urmă*, vol. I-III, Sibiu, Tipografia W. Krafft, 1889, 1890, 1891; Ioan Slavici, *Ardealul. Studiu istoric*, București, Tipografia și Fonderia de litere Thoma Basilescu, 1893; Eugen Brote, *Die rumänische Frage in Siebenbürgen und Ungarn*, Berlin, Puttkammer & Mühlbrecht, 1895.

istoric publicate de fruntașii naționali în primele decenii ale secolului XX țin de istoria bisericii sau de istoria instituțională (reuniuni, asociații etc.). La fel ca și „Literatura”, „Istoria” este un domeniu prin excelență vocațional, diferența cantitativă dintre ele putând fi explicată prin faptul că, spre deosebire de prozatori și poeți, istoricii profesioniști au lipsit aproape complet din rândurile elitei politice.

Distribuția cantitativă și cronologică a celorlalte domenii principale și secundare este ușor vizibilă în *Tabelul 2* și *Tabelul 3*, pretându-se prea puțin unor explicații analitice din cauza numărului redus și a frecvenței relativ constante. Excepție face domeniul „Drept, Legislație & Procese”, unde trebuie menționat că datele perioadei 1881-1910 sunt augmentate de broșurile dedicate proceselor de presă, publicate fie de avocați, fie de acuzați, evident cu finalitate propagandistică. Merită de asemenea evidențiat procentul ridicat al discursurilor tipărite ca broșuri (11%), al edițiilor prilejuite de momente festive (9%) precum și al scrierilor cu caracterul polemic (5%).

O situație aparte este aceea a traducerilor, categorie exclusă din analizele cantitative anterioare din rațiuni metodologice. Emiterea unor concluzii pornind de la numărul mic de astfel de tipărituri identificate (37), în condițiile în care presa timpului abundă în foiletoane, dramaturgie și poezii preluate din literatura universală, ni s-a părut hazardată. Dacă lucrările originale pot fi analizate autonom de publicistica din periodice, având până la un punct potențialul de a reprezenta un eșantion valid ca termen de comparație, lucrurile stau diferit în cazul traducerilor. Acesta este motivul pentru care ne rezumăm la a oferi, în cazul lor, doar câteva date generale, cu intenția de a completa tabloul de ansamblu al producției livești, dar fără pretenția unor concluzii ferme. Cele 37 de titluri au fost publicate de 24 de traducători, distribuția centrelor tipografice fiind relativ asemănătoare cu cea de ansamblu (31% Sibiu, urmat de București, Timișoara și Brașov). Tematic, conform așteptărilor, 43% dintre ele țin de domeniul „Literatură”, o surpriză constituind-o procentul ridicat de lucrări istorice (27%). Alte traduceri țin de domeniile: „Filosofie”, „Biserică & Religie”, „Politică”, „Drept & Legislație”.

Publicațiile perioadei de activitate politică

Analizele anterioare au fost aplicate întregii producții livești a elitei politice românești din Ungaria anilor 1867-1918, indiferent de relația dintre perioada redactării lucrărilor și cea a ocupării unor funcții care să justifice asumarea statutului elitar. La fel de pertinentă ni se pare însă și analiza acelei secțiuni a catalogului bibliografic formată din titlurile tipărite exclusiv în perioada în care autorii lor au desfășurat o activitate politică de vârf, ca deputați, membri ai Camerei Magnaților sau membri ai Comitetelor Centrale Electorale ale partidelor românești.

După cum am subliniat anterior, repartiția autorilor în cadrul celor trei generații politice care s-au succedat între 1867-1918 avantajează generația mai bătrână. Însă comparând aceste cifre cu numărul celor care scriu în perioada de activitate politică, situația se modifică radical, după cum reiese și din *Tabelul nr. 5*. Se poate ușor observa că procentele aferente generațiilor I și II sunt relativ egale – motiv pentru care înclinăm să le considerăm relevante pentru perioada celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea – în timp ce procentul extrem de ridicat aferent generației III indică, fără dubii, anumite schimbări de optică și atitudine în interiorul clasei politice studiate³².

Tabelul nr. 5.

Numărul autorilor care semnează cărți în perioada de activitate politică

Generația I (ante 1848)	Generația II (aprox. 1848 - aprox. 1865)	Generația III (aprox. 1865-post 1880)
25 din 47 (53%)	15 din 26 (58%)	22 din 24 (92%)

Conform acestei perspective statistice, tinerii fruntași naționali par a valoriza produsele bibliografice și postura auctorială mai mult decât predecesorii lor, mai cu seamă literatura electorală și politico-propagandistică. Invocăm în acest sens cel mai clasic exemplu posibil, al politicianului prin excelență Iuliu Maniu, care pe perioada întregii sale activități înainte de 1918 a publicat doar două titluri, ambele broșuri politice³³. Cu mici diferențe cantitative, situația este similară pentru Aurel Vlad, Teodor Mihali, Ștefan Cicio Pop, Nicolae Vecerdea și alți lideri ai PNR de după 1905.

Dar, dincolo de literatura politică, faptul că aproape toți membrii acestei generații simt nevoia să se manifeste ca autori de carte reprezintă marca unui nou profil intelectual și deopotrivă a unei schimbări de mentalitate. Într-o lume în care analfabetismul, deși încă prezent, cunoaște o evidentă tendință regresivă, este firesc să crească numărul cititorilor de carte și, deopotrivă, al membrilor elitei care elaborează astfel de produse livrestii (inclusiv membri ai elitelor politice). În lipsa acestor evoluții sociale explozia numărului de broșuri politice nu și-ar fi avut sensul, iar analiza bibliografică anterioară indică plierea noii clase politice românești din Ungaria pe realitățile sociale în rapidă schimbare ale începutului de secol XX. Politicienii devin autori într-un procent dublu față de

³² v. și L. Maior, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania. 1900-1914*, Cluj, Edit. Dacia, 1986, p. 42 sqq.

³³ Iuliu Maniu, *Discursuri parlamentare rostite în camera Ungariei din 29 Maiu-31 Iulie 1906 de Dr. Iuliu Maniu, deputatul cercului Vințul de Jos*, Blaj, Tipografia Seminarului Arhidiecezan., 1906; Idem, *Discurs rostit de Iuliu Maniu în marea adunare ținută în Brașov la 27 octombrie 1911*, Arad, Concordia, 1912.

generațiile anterioare atât dintr-un impuls propriu (căci sunt oameni ai timpului lor), cât și din necesitatea adaptării la cerințele celor pe care susțin că îi reprezintă.

Alături de statistica autorilor, cea a lucrărilor publicate în perioada de activitate politică prezintă o relevanță sporită pentru înțelegerea elitei studiate. Astfel, din totalul de 486 de titluri catalogate, un număr de 165 (34%) au văzut lumina tiparului în intervalul în care autorii lor dețineau funcții de conducere în partide sau mandate parlamentare. Procentul este moderat spre ridicat, ținând cont de faptul că o mare parte a autorilor nu s-au menținut în astfel de poziții mai mult de 6-10 ani. Mai importante ni se par însă rezultatele obținute din conjugarea altor doi indicatori:

- Din cele 165 de titluri un număr de 72 (43,6%) au caracter politic;
- Aceste 72 de lucrări reprezintă 63% din totalul de 114 scrieri politice.

Dintre celelalte 42, 16 au fost redactate înainte de vârful carierei politice, iar 26 după.

Se poate observa procentul foarte ridicat al lucrărilor politice elaborate și publicate în perioada de vârf a activității în acest domeniu, marcă indubitabilă a caracterului elitei care le-a produs. Faptul că un procent major dintre lucrările cu caracter politic ale unui grup elitar au fost elaborate și tipărite concomitent cu perioada de vârf a activității în acest domeniu nu reprezintă, în sine, o constatare revoluționară și ține, mai degrabă, de simțul comun decât de cercetarea istorică sau sociologică. Dar atunci când grupul respectiv este format din elita politică a unor partide care au funcționat semi-organizat și semi-legal pe perioada întregii lor existențe, acest exercițiu statistic devine necesar. Rezultatele calculelor noastre, pornind de la acest aspect particular al activității membrilor grupului, validează apartenența membrilor săi la ceea ce putem numi o elită politică, prin caracterul tematic și cantitatea produselor livești tipărite.

Concluzii

Două categorii de observații finale se desprind în urma cercetării noastre: o parte cu caracter metodologic, o alta cu valoare informativ-istorică.

Printre cele dintâi se evidențiază validarea utilizării metodei biografiilor colective (prosopografia) în studiul elitei politice românești din Ungaria dualistă. Analiza serială a unui indicator cu influență directă redusă asupra deciziilor politice (cărțile publicate de fruntașii naționali) a relevat sinuoșități perfect explicabile prin raportare la evoluția generală a vieții politice timp de o jumătate de secol. Relaționarea sa cu ansamblul politic a permis, pe de altă parte, verificarea metodologiei de circumscriere inițială a grupului elitar. Procentul ridicat de scrieri politice elaborate în intervalul deținerii funcțiilor în partidele românești întărește ideea că avem de-a face cu membrii unei elite care, deși nu sunt politicieni „de

profesie”, încearcă să își asume într-o cât mai mare măsură îndatoririle aferente domeniului, chiar și atunci când formația lor profesională sau experiența nu îi ajută în mod deosebit.

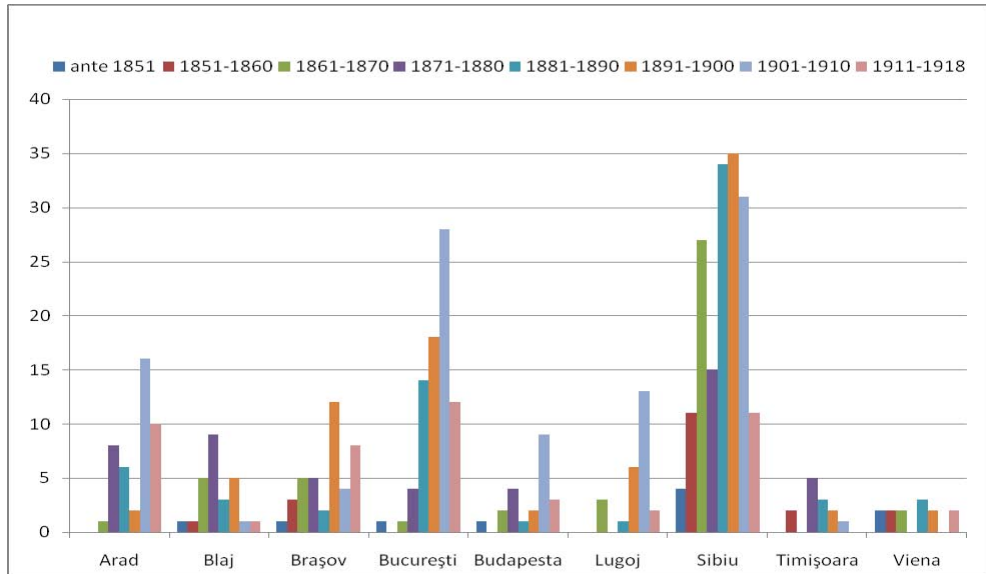
Din punct de vedere al informației istorice, cercetarea a relevat, în primul rând, dimensiunea cantitativă și tematică a unei categorii speciale de produse bibliografice: cărțile avându-i ca autori pe politicienii români din Ungaria dualistă. Numărul acestora nu este în nici un caz neglijabil, iar varietatea domeniilor atinse stă mărturie pentru preocupările profesionale sau vocaționale ale autorilor.

În cadrul evaluării cantitative, pentru a înțelege mai bine relevanța celor 486 de titluri (cărora li se adaugă reeditările și traducerile), nu trebuie să uităm faptul că principalul vehicul colportor al ideilor și discursurilor politice era, atunci ca și acum, presa. Editarea unor cărți, fie ele și broșuri, presupunea costuri mult mai mari decât cele ale unui articol de ziar, iar faptul că există membri ai elitei care aleg această variantă demonstrează că exista voința politică, însoțită, atunci când se considera necesar, și de resursele financiare de rigoare.

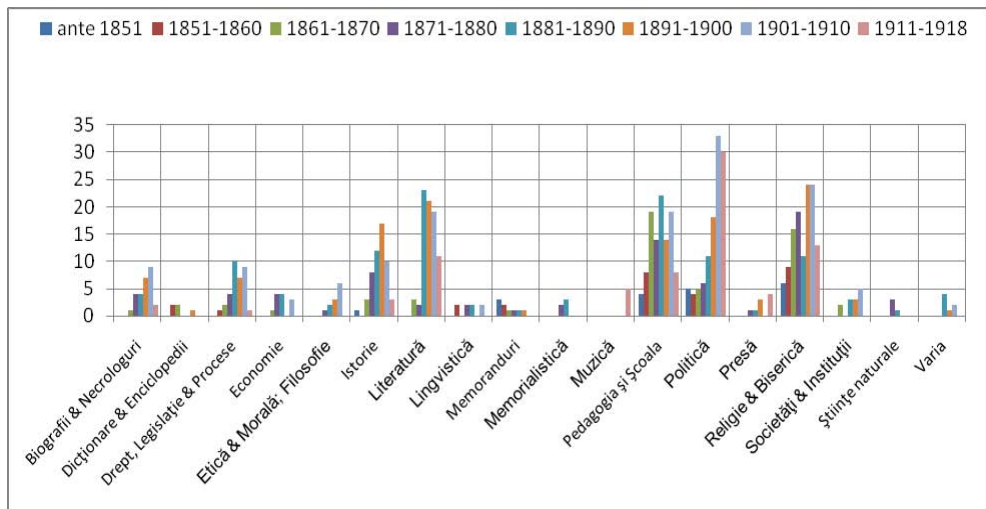
Spectrul tematic al cărților, dincolo de subiectivitatea generată de prolificitatea câtorva autori, ne oferă o imagine destul de clară asupra formației și preocupărilor intelectuale ale membrilor acestui corp social. Desigur, rezultatele nu sunt spectaculoase: oameni ai bisericii, avocați și juriști, profesori, liber-profesioniști cu preocupări culturale sunt cei care formează acea parte a elitei politice românești care alege să se manifeste auctorial. Faptul că ei nu reprezintă decât 42% din totalul celor ce au deținut poziții politice de vârf nu trebuie să ridice false probleme de reprezentativitate – să ne gândim doar câți dintre actualii oameni politici și parlamentari aleg să devină autori. Acesta este procentul celor care au reușit să se impună prin scris sau au considerat că pot obține un câștig (material, de imagine) investind în publicarea unor lucrări.

Lor li se adaugă un număr încă necunoscut (și dificil de evaluat) de politicieni autori de articole, studii, traduceri etc. în periodice. Abia după identificarea lor și repertorierea unei cât mai consistente părți din ceea ce au lăsat scris vom putea susține că deținem o imagine apropiată de realitate a producției publicistice a elitei politice și vom putea înțelege cu adevărat orizontul de gândire și așteptări al acestui grup, care a jucat un rol decisiv pentru societatea românească din Ungaria timp de o jumătate de secol.

Graficul nr. 1. Distribuția cronologică a apariției titlurilor în funcție de centrul tipografic

Graficul nr. 2. Repartiția cronologică și tematică a titlurilor, conform domeniilor principale

Graficul nr. 3. Repartiția cronologică și tematică a titlurilor, conform domeniilor secundare

